

УДК 343.35:351.746.2:351.86

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v103.2024.4>*К. А. Возняковська, Д. А. Біленець, В. В. Марчук*

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КЛЮЧОВІ РОЛІ ТА ВИКЛИКИ

Постановка проблеми. Митні органи України стикаються з багатьма труднощами в умовах поточної кризи, спричиненої запровадженням воєнного стану. Одним із пріоритетних завдань є недопущення незаконного обігу стратегічних товарів, таких як зброя, боєприпаси та інші матеріали, що можуть бути використані у військових цілях. Для цього важливо визначити, які технології та методи аналізу ризиків є найбільш ефективними для виявлення та запобігання контрабанді цих товарів. Паралельно митні органи повинні забезпечити безперебійне ввезення гуманітарної допомоги та товарів першої необхідності, застосовуючи спрощені процедури митного оформлення, що дозволяють зменшити затримки та оперативно доставляти необхідні ресурси до постраждалих регіонів.

Метою цієї статті є аналіз ключових ролей митних органів України в умовах воєнного стану, визначення основних викликів, з якими вони стикаються, та надання рекомендацій для покращення їхньої діяльності. Розуміння цих аспектів допоможе в розробці більш ефективних механізмів реагування на виклики та забезпечення національної безпеки і економічної стабільності держави.

Проблематика дослідження тематики правоохоронної діяльності митних органів України в умовах воєнного стану попри публікації з цієї проблематики, залишається незавершеним, що зумовлює необхідність продовження досліджень у даній сфері.

Виклад основного матеріалу. Державна митна служба України є досить унікальним органом виконавчої влади, що виконує безліч різноманітних завдань. Основними серед них є регуляторна, фіскальна, правоохоронна та статистична функції. Залежно від національного законодавства, до цих основних функцій можуть додаватися й інші.

Правоохоронна діяльність являє собою широку і різноманітну систему зусиль держави по забезпеченню порядку і злагоди у суспільстві. Ця сфера має складну структурну будову, різні грані і аспекти, «блоки» і складові частини, кожна з яких виконує певні функції по забезпеченню прав і свобод громадян та охороні конституційного ладу [11, с. 45].

На думку Д. Тихонової поняття «правоохоронна діяльність» можна розглядати у декількох значеннях: у вузькому значенні правоохоронна діяльність – це діяльність спеціально уповноважених органів (державних та недержавних) з метою охорони прав і свобод громадян, правопорядку та забезпечення законності, що реалізується в установленій законом формі та в межах повноважень, наданих цим органам; у широкому значенні правоохоронна діяльність – це діяльність всіх державних органів та недержавних організацій щодо забезпечення дотримання прав і свобод громадян, їх реалізації, забезпечення законності та правопорядку [10, с. 224].

Під час воєнного стану митні органи зосереджують увагу на контролі за переміщенням товарів, які можуть бути використані у військових цілях. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» [6], митні органи запобігають ввезенню на територію України зброї, амуніції та інших стратегічних матеріалів. Це забезпечує не лише захист національної безпеки, але й підтримку міжнародних зобов'язань України у сфері контролю за експортом та імпортом стратегічних товарів.

Організація з безпеки і співпраці в Європі всебічно сприяє Україні в питаннях протидії незаконному переміщенню зброї, боєприпасів та вибухових речовин через митний кордон. Так, Проект ОБСЄ «Боротьба з незаконним обігом зброї, боєприпасів і вибухових речовин на державному кордоні України» спрямований на підвищення потенціалу національних інституцій України в боротьбі з незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухових речовин через державний кордон України в контексті захисту національних інтересів України і боротьби із загрозами у сфері безпеки, що постійно зростають [9, с. 114].

З метою забезпечення ефективного контролю митні органи здійснюють моніторинг та перевірку вантажів, що перетинають державний кордон, використовуючи сучасні технічні засоби та методи аналізу ризиків. Співпраця з міжнародними партнерами дозволяє підвищити ефективність виявлення та запобігання незаконному обігу товарів, що мають стратегічне значення.

Митні органи відіграють ключову роль у забезпеченні економічної стабільності шляхом контролю за ввезенням товарів першої необхідності та гуманітарної допомоги. Відповідно до Митного кодексу України [3], митні органи забезпечують безперервне постачання таких товарів, що є важливим аспектом підтримки економіки країни у складних умовах. Зокрема, це стосується контролю за ввезенням медичних товарів, продовольства, одягу та інших товарів, необхідних для підтримки життєдіяльності населення. З метою забезпечення оперативного митного оформлення та зменшення затримок митні органи застосовують спрощені процедури для ввезення гуманітарної допомоги та товарів першої необхідності, що дозволяє забезпечити швидке постачання необхідних ресурсів до зон конфлікту та регіонів, що постраждали від воєнних дій.

Митна система в умовах воєнного стану в країні стрімко адаптувалася, оскільки вона стала однією з ключових ланок в контролі за перетоком товарів та послуг через державний кордон. Зміни в геополітичних умовах змусили митні органи переглянути свою стратегію, переорієнтувати пріоритети та мобілізувати ресурси для забезпечення ефективного функціонування в умовах економічної нестабільності [12]. Митні органи здійснюють заходи для запобігання незаконному обігу наркотиків, вибухових речовин та інших небезпечних товарів. Це важливо для збереження внутрішньої безпеки держави в умовах воєнного стану. Відповідно до Митного кодексу України [3], митні органи мають право проводити оперативно-розшукову діяльність, здійснювати контроль за міжнародними перевезеннями та вживати заходів для запобігання порушенням митних правил. З метою виявлення та запобігання незаконному обігу наркотиків та інших небезпечних товарів митні органи активно співпрацюють з правоохоронними структурами інших країн, обмінюючись інформацією та координуючи свої дії.

В умовах воєнного стану митні органи активно співпрацюють з військовими, прикордонними та іншими правоохоронними структурами. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [8], така співпраця є необхідною для ефективного реагування на загрози та забезпечення національної безпеки. Це включає спільні операції, обмін інформацією та координацію дій для запобігання контрабанді та іншим порушенням. Співпраця між різними правоохоронними органами дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем безпеки та забезпечити більш ефективний контроль за переміщенням товарів через державний кордон.

До правоохоронних органів, з якими активно взаємодіють митні органи в процесі виконання завдань, покладених на них законодавством, в першу чергу можна віднести: органи національної поліції, Служби безпеки України, прокуратури, прикордонної служби. Систематизовано основні повноваження правоохоронних органів визначено в Главі 77 МКУ [3].

Воєнний стан створює додаткове навантаження на митні органи, що потребує від них оперативного та ефективного реагування. Обмеженість ресурсів та необхідність працювати в умовах підвищеної небезпеки створюють додаткові труднощі для митних служб. Митні органи повинні забезпечувати безпеку своїх працівників, що є особливо важливим в умовах воєнних дій. Для цього використовуються сучасні засоби індивідуального захисту, а також організовується спеціальна підготовка персоналу для роботи в умовах підвищеної небезпеки.

Часті зміни у законодавстві, пов'язані з введенням воєнного стану, вимагають швидкої адаптації митних процедур. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму правового регулювання в умовах воєнного стану» [5], митні органи повинні оперативно реагувати на зміни у нормативній базі. Це включає впровадження нових правил і процедур, а також забезпечення їх дотримання. З метою адаптації до нових умов митні органи проводять регулярні тренінги та семінари для своїх працівників, що дозволяє забезпечити їхню готовність до роботи в умовах зміни законодавства та підвищеної небезпеки.

У таких умовах надзвичайно важливо спростити та прискорити митні процедури для критично важливого імпорту, ввезення гуманітарної допомоги та товарів стратегічного призначення. Додатково необхідно посилити заходи безпеки та контролю з метою виявлення митних правопорушень та запобігання контрабанді. У цих умовах злочинні організації можуть використовувати напругу на західних кордонах України для незаконного переміщення товарів під виглядом гуманітарної допомоги. Це може включати транспортні засоби, які недостовірно декларуються як призначені для Збройних Сил України та інших військових формувань, а також товари подвійного використання, що не потрапляють до кінцевого користувача, використовуються не за цільовим призначенням або з метою отримання неправомірного прибутку, і можуть нелегально вивозитися назад до країн Європейського Союзу [1, с. 5].

Руйнування інфраструктури та логістичних шляхів створюють додаткові проблеми для виконання митних процедур. Це потребує оперативного вирішення та координації з іншими органами влади та міжнародними партнерами. Митні органи повинні бути готовими до швидкої адаптації та впровадження нових логіс-

тичних рішень для забезпечення безперервності поставок. Співпраця з міжнародними організаціями та партнерами дозволяє забезпечити більш ефективне вирішення проблем, пов'язаних з логістикою та інфраструктурою.

Митні органи мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність для виявлення та запобігання митним правопорушенням. Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [7], митні органи можуть проводити оперативні заходи, такі як спостереження, прослуховування, контроль за переміщенням товарів та інші заходи для виявлення та запобігання правопорушенням. Оперативно-розшукова діяльність дозволяє митним органам своєчасно виявляти та запобігати правопорушенням, забезпечуючи захист економічних інтересів держави.

Митні органи України активно співпрацюють з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня митна організація (WCO), Європейська митна організація (ЕСО) та іншими. Це включає обмін інформацією, участь у спільних операціях та заходах, спрямованих на боротьбу з міжнародною контрабандою та іншими митними правопорушеннями. Співпраця з міжнародними партнерами дозволяє підвищити ефективність боротьби з митними правопорушеннями та забезпечити захист національних інтересів України на міжнародній арені.

Митні органи здійснюють заходи для забезпечення національної безпеки, включаючи запобігання ввезенню на територію України товарів, які можуть бути використані для терористичних або військових цілей. Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [4], митні органи зобов'язані здійснювати контроль за ввезенням товарів, які можуть бути використані для терористичних дій. З метою забезпечення національної безпеки митні органи проводять ретельний контроль за вантажами, що перетинають державний кордон, використовуючи сучасні технічні засоби та методи аналізу ризиків.

Роль митних органів України під час введення воєнного стану є надзвичайно важливою для забезпечення національної безпеки та економічної стабільності. Водночас, вони стикаються з численними викликами, які потребують оперативного та ефективного реагування. Забезпечення координації з іншими правоохоронними органами, адаптація до змін у законодавстві та підтримка безперервності роботи є ключовими аспектами для ефективного виконання митних функцій у період воєнного стану. Огляд нормативно-правових актів, що регулюють діяльність митних органів, показує, що законодавча база дозволяє митним органам ефективно виконувати свої функції та адаптуватися до нових умов.

Світовий досвід реформування митних органів європейських держав переконливо свідчить про досягнення митними адміністраціями цих країн вищого рівня спроможності впливати на вирішення економічних, фінансових, регулятивних й правоохоронних завдань, підвищення їхньої ролі, статусу й значення в державі. Без змін у національному митному законодавстві, проведених з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн і міжнародних інституцій, Україна не зможе подолати наслідки кризових явищ в економіці, а це негативно вплине як на соціальні умови в країні, так і в цілому на її спроможність реалізувати власні євро інтеграційні плани [2].

Таким чином, в умовах воєнного стану митні органи відіграють важливу роль у забезпеченні національної безпеки, економічної стабільності та правопорядку. Виклики, з якими стикаються митні органи, вимагають оперативного реагування та адаптації до нових умов, що досягається шляхом співпраці з іншими правоохоронними органами, впровадження нових правил і процедур, а також забезпечення безперервності роботи. Законодавча база України надає митним органам всі необхідні повноваження для виконання своїх завдань, що дозволяє ефективно протидіяти загрозам національній безпеці та забезпечувати захист економічних інтересів держави.

Висновки. Завдяки впровадженню сучасних технологій та методів аналізу ризиків, митні органи здатні ефективніше виявляти та припиняти контрабанду цих товарів. Важливим аспектом діяльності митних органів є їхня здатність швидко адаптуватися до змін у законодавстві та нормативній базі. Часті зміни вимагають оперативної реакції та ефективної координації з іншими правоохоронними органами, військовими та прикордонними службами. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем безпеки та забезпечити більш ефективний контроль за переміщенням товарів через державний кордон.

Координація з міжнародними організаціями та партнерами сприяє підвищенню ефективності діяльності митних органів та допомагає в подоланні проблем, пов'язаних з логістикою та інфраструктурою. Розуміння та подолання викликів, з якими стикаються митні органи, є необхідними для розробки стратегій, що забезпечують стабільність і безпеку держави в умовах кризи.

Література

1. Войцещук А.Д. Вектори посилення безпекової функції митниці як східного митного партнера Євросоюзу. Збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного круглого столу «Державна митна політика України: відповідь на глобальні виклики та перспективи міжнародного співробітництва» (м. Хмельницький, 20 червня 2024 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 4–9.
2. Дорофеева Л.М., Корнева Т.В. Особливості правового забезпечення митної діяльності в сучасних умовах фінансової кризи. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1 2020. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/35835>
3. Митний кодекс України: Закону України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
4. Про боротьбу з тероризмом: Закону України від 20 березня 2003 року № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму правового регулювання в умовах воєнного стану : Закону України від 24 березня 2022 року № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3587-20>,
6. Про національну безпеку України: Закону України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закону України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
8. Про правовий режим воєнного стану: Закону України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
9. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія / за ред. д.е.н., професора А.І. Крисоватого. Тернопіль : Університетська думка, 2020. 414 с.
10. Тихонова Д. С. Поняття «правоохоронна діяльність» і функції правоохоронної діяльності. *Проблеми сучасної поліцейстики* : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Ф-т № 6, Каф. правоох. діяльності та поліцейстики, Наук. парк «Наука та безпека». Харків, 2022. С. 224–225.

11. Тичина Д. М., Грицюк І. В. Концептуалізація державної політики у сфері правоохоронної діяльності: теоретико-правовий підхід. *Київський часопис права*, 2024, № 1, 41–47.

12. Тимошенко Н., Дідик О., Смоляр Л. Митна політика України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024, № 61. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3762/3683>

Анотація

Возняковська К. А., Біленець Д. А., Марчук В. В. Правоохоронна діяльність митних органів України в умовах воєнного стану: ключові ролі та виклики. – Стаття.

У сучасних умовах безпекової кризи, спричиненої воєнним станом в Україні, митні органи відіграють вирішальну роль у забезпеченні національної безпеки та економічної стабільності держави. Правоохоронна діяльність митних органів у цей період набуває особливої значущості, оскільки від ефективності їх роботи залежить контроль за переміщенням товарів, ресурсів та фізичних осіб через державний кордон.

Митні органи забезпечують запобігання незаконному ввезенню зброї, амуніції та інших стратегічних матеріалів, які можуть бути використані у військових цілях. Крім того, вони перешкоджають обігу наркотиків, вибухових речовин та інших небезпечних товарів, що є важливим аспектом захисту внутрішньої безпеки країни. В умовах воєнного стану особливу увагу приділяють контролю за ввезенням гуманітарної допомоги та товарів першої необхідності, що сприяє забезпеченню населення необхідними ресурсами і підтримці економічної стабільності.

Митні органи стикаються з численними викликами. Військові дії, руйнування інфраструктури, обмеженість ресурсів та підвищене навантаження на персонал створюють складні умови для виконання їх функцій. Часті зміни у законодавстві та нормативній базі вимагають швидкої адаптації та ефективної координації з іншими правоохоронними органами, військовими та прикордонними службами.

Правоохоронна діяльність митних органів України в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою для збереження національної безпеки та економічної стабільності. Дослідження ролей та викликів, з якими стикаються митні органи, дозволить розробити ефективні стратегії для підвищення їх ефективності та забезпечення стабільності в умовах кризи.

Ключові слова: митне право, митні органи, митна служба, національна безпека, правоохоронні органи, міжнародна безпека, воєнний стан.

Summary

Vozniakovska K. A., Bilenets D. A., Marchuk V. V. Law enforcement activities of Ukrainian customs authorities under martial law: key roles and challenges. – Article.

In the current security crisis caused by martial law in Ukraine, customs authorities play a crucial role in ensuring national security and economic stability. The law enforcement activities of customs authorities during this period gain special significance, as the effectiveness of their work depends on the control over the movement of goods, resources, and individuals across the state border.

Customs authorities prevent the illegal import of weapons, ammunition, and other strategic materials that can be used for military purposes. Additionally, they hinder the circulation of drugs, explosives, and other dangerous goods, which is an important aspect of protecting the country's internal security. Under martial law, special attention is paid to the control of the import of humanitarian aid and essential goods, which helps to ensure the population with necessary resources and supports economic stability.

Customs authorities face numerous challenges. Military actions, infrastructure destruction, limited resources, and increased workload on personnel create difficult conditions for fulfilling their functions. Frequent changes in legislation and regulatory frameworks require quick adaptation and effective coordination with other law enforcement agencies, the military, and border services.

The law enforcement activities of Ukrainian customs authorities under martial law are extremely important for maintaining national security and economic stability. Studying the roles and challenges faced by customs authorities will allow the development of effective strategies to enhance their efficiency and ensure stability during a crisis.

Key words: customs law, customs authorities, customs service, national security, law enforcement agencies, international security, martial law.